

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*
2018, Yıl:6, Sayı:12

Geliş Tarihi: 10.01.2018

Kabul Tarihi: 05.04.2018

Sayfa:516-524

ISSN: 2147-8872

ARNAVUTÇADAKİ TÜRKÇE KELİMELERDE SES OLAYLARI

Jetmira Alla*

Özet

Türkçe, beş yüz yıl boyunca Balkan dillerine vermiş olduğu sözlerle bu dillerin söz varlığı içinde büyük ve önemli bir etkiye sahiptir. Bu bakımdan Türkçenin Balkan dillerini zenginleştirdiği de söylenilebilir. Osmanlının Balkanlarda hüküm sürdüğü dönemlerde Türkçe resmi bir dil olmamasına rağmen konuşma dili olarak kullanılıyordu. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu on beşinci yüzyıl itibariyle bu dillere askeri, siyasi, dini, ekonomi ile ilgili kelimeler vermişti. Bu kelimeler Balkan dillerine girdikten sonra bazı ses olayları geçirmiştir. Bilindiği gibi her dilin kendine ait sesleri vardır. Bu nedenle bir dil başka bir dilden kelime aldığı anda alıntı kelimedeki sesler ses olayları geçirerek diğer dile geçer. Bunun nedeni alıntı kelimeleri dilin hece yapısına uydurma gerekliliğidir. Örneğin Arnavutçaya Türkçeden alınmış kelimelerin aslını korumaya çalışılmış olmasına rağmen yine de bazı ses olayları meydana gelmiştir. Türkçe kelimeleri konuşan Arnavutların telaffuzda zorluk yaşamaları bu değişikliklere yol açmıştır. Ancak Türkçe ile Arnavutça arasında ses ve alfabe bakımından farklar olduğundan dolayı Türkçe kelimeler kullanıldığında kelimelerin aslı genellikle bozulmadan korunmuştur. Bu makalede Türkçeden Arnavutçaya alınan ve ses olayları geçiren bazı kelimeleri ve iki dil arasındaki seslerin farklılıklarını incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Arnavutça, Türkçe, Sesler, Ses bilgisi, Alıntı kelimeler, Ses olayları

SOUND EVENTS IN THE TURKISH WORDS OF ALBANIAN

Abstract

With the promises that Turkish has given to the Balkan languages for five hundred years, shows us that Turkish have an important and big

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı, orcid.org/0000-0001-6528-2705, jetmiraalla_06pg@hotmail.com

influence in the vocabulary of this languages. It can also be said that the Turkish language enriches the Balkan languages. Even though the Ottomans were not an official language in the Balkans during the reigns, they were used as spoken languages. For this reason, the Ottoman Empire gave military, political, religious, economic, etc. words to these tongues since fifteenth century. After these words entered the Balkan tongue, they passed some sound events. As it is known, each language has its own phones. For this reason, when a language receives a word from another language, the phones pass through the voices events and later pass to the other language. This happened because quoted words are the necessity of fitting the language to the syllable structure. For example, despite the fact that the Albanian words taken from the Turkish have been tried to protect the original, but also some voice events have been appeared. The pronunciation difficulties of Albanians who use Turkish words caused these changes. Even that between Turkish and Albanian have differences in phones and alphabet, some of the original words are protected without deterioration. This article examines the differences between the phones of two languages, the quoted words and in the same time it will show sound events of some words that passed through from Turkish to Albanian.

Key words: Albanian, Turkish, Sounds, Phonetics, Quoted words, Sound changes.

GİRİŞ

Yaklaşık beş yüz sene Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan Arnavutlar Türkçeden birçok kelime almıştır. Arnavutçadaki Türkçe kökenli kelime sayısı 4000 civarındadır (Yıldız; Akgül, 2014:219). Bu kelimeler Arnavutçaya geçerken ses olayları geçirmiştir. Bu çalışmada Türkçeden Arnavutçaya geçen bazı alıntılanmış Türkçe kökenli kelimeler ve bu kelimelerde meydana gelen fonetik değişiklikler incelenmiştir. Arnavutça ve Türkçenin bütün seslerinin nitelikleri gösterildikten sonra seçilmiş bazı sözcükler Türkçe kelimelerle karşılaştırılmış ve analoji (benzeşim) bakımından incelenmiştir.

Arnavutçada yedisi ünlü, yirmi dokuzu ünsüz olmak üzere otuz altı ses vardır. Türkçede ise sekizi ünlü yirmi dördü ünsüz olan otuz iki ses vardır.

Arnavutçanın alfabesi:

a, b, c, ç, d, dh, e, ë, f, g, gj, h, i, j, k, l, ll, m, n, nj, o, p, q, r, rr, s, sh, t, th, u, v, x, xh, y, z, zh.

Ünlüler: a, e, ë, i, o, u, y.

Ünsüzler: b, c, ç, d, dh, f, g, gj, h, j, k, l, ll, m, n, nj, p, q, r, rr, s, sh, t, th, v, x, xh, z, zh.

Türkçenin alfabesi:

a, b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, ı, i, j, k, l, m, n, o, ö, p, r, s, ş, t, u, ü, v, y, z.

Ünlüler: a, e, ı, i, o, ö, u, ü.

Ünsüzler: b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z.

Bu seslerin iki dilde karşılaştırmaları şu şekildedir:

1. Arnavutça ile Türkçede ortak sesler :

Arnavutça	Türkçe	Arnavutça	Türkçe
a	a	l	l
b	b	m	m
ç	ç	n	n
d	d	o	o
e	e	p	p
f	f	r	r
g	g	s	s
h	h	t	t
i	i	u	u
k	k	v	v
		z	z

1.Şekil: Arnavutça ve Türkçe'de ortak olan sesler

2. Türkçede olan Arnavutçada olmayan sesler:

ğ	ö
---	---

2.Şekil: Türkçede olup Arnavutçada olmayan sesler

3. Türkçe ve Arnavutçada ortak olduğu halde yazılışları farklı olan sesler:

Türkçe	Arnavutça
c	xh
ı	ë
j	zh
l(kalın ünlülerle kullanılan l sesi)	ll
ş	sh
ü	y
y	j

3.Şekil: Türkçe ve Arnavutçada ortak olduğu halde yazılışları farklı olan sesler

4. Arnavutçada olan Türkçede olmayan sesler:

c	q
dh	rr
gj	th
nj	x

4.Şekil: Arnavutçada olan Türkçede olmayan sesler

Yukarıdaki tablodaki seslerin nitelikleri için Bünyamin Çağlayan “Arnavutluk’ta Türkçe Öğrenenlerde Karşılaşılan Telaffuz Hatalarının Sebepleri ve Çözüm Yolları” adlı eserinde şunları söylemiştir:

- c - ts olarak boğumlanan bir sestir.
- dh - dil ucunu diş ucuna değdirerek oluşan bir d sesidir.
- gj - Türkçedeki c gibi ama daha çok cy ya da ci gibi bir sestir.
- q -Türkçede ç sesi gibi sürtünücü okunur.
- rr - daha güçlü bir r sesidir.
- x - dz olarak boğumlanan bir sestir.

Ayrıca;

- nj - ñ sesine denk bir sestir.
- th - z sesine denk bir sestir.

Seslerin karşılaştırılmasından sonra bu seslerin niteliklerini şu şekilde gösterebiliriz:

1. Türkçedeki seslerin nitelikleri şunlardır:

ÜNLÜLER	DÜZ		YUVARLAK	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	a	ı	o	u
İnce	e	i	ö	ü

5.Şekil: Türkçedeki ünlülerin nitelikleri

		DUDAK	Diş	DAMAK	DUDAK-DAMAK	DUDAK-GENİZ	Diş-GENİZ	Diş-GENİZ-DAMAK
PATLAYICI	ÖTÜMSÜZ	P	t, ç	k				
	ÖTÜMLÜ	b	d, c	g		m	n	ñ, ŋ
SIZICI	ÖTÜMSÜZ	f	s, ş	h				
	ÖTÜMLÜ	v	j, z l, r	ğ y	w			

6.Şekil: Türkçedeki ünsüzlerin nitelikleri (TURAN, 2017)

2. Arnavutçadaki seslerin nitelikleri şunlardır:

ÜNLÜLER	DÜZ		YUVARLAK	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	a	ë	o	u
İnce	e	i		y

7.Şekil: Arnavutçadaki ünlülerin nitelikleri

Ünsüzler

		DUDAK	Diş	DAMAK	DAMAKSI Diş	DUDAK- GENİZ	Diş- GENİZ	Diş - GENİZ- DAMAK	Diş- DİL
PATLAYICI	ÖTÜMSÜZ	p	t, ç	k	q				c
	ÖTÜMLÜ	b	d,xh(c)	g	gj	m	n	nj(ñ)	x
SIZICI	ÖTÜMSÜZ	f	s, sh(ş)	h					th
	ÖTÜMLÜ	v	zh(j), z l,ll r, rr	j(y)					dh

8.Şekil: Arnavutçadaki ünsüzlerin nitelikleri (BECİ, 2004:44)

Ses Olayları

Bütün seslerin niteliklerini belirttikten sonra Arnavutçaya Türkçeden alınmış kelimelerin geçirdiği ses olayları incelenecektir. Bu alıntı kelimelerde Arnavutçaya geçerken ötümlülük, ötümsüzlük, daralma, incelme, yutulma, patlayıcılaşma gibi ses olayları meydana gelmiştir. Bu çalışmada yaklaşık 1000 kelime ele alınarak kelimelerin geçirdiği ses olayları incelenmiştir. Kelimelerden bazıları şunlardır:

-İNCELME-

ana > ane	a# > e#
ata > ati	a# > i#
bıçak > biçak	/ ı / > / i /
çatı > çati	ı# > i#
çiban > çiban	/ ı / > / i /
gaydacı > gajdexhi (gaydeci)	/ a / > / e / , ı# > i#
ılık > ilik	#ı > #i , / ı / > / i /
yabancı > jabanxhi (yabancı)	ı# > i#
yorgancı > jorganxhi (yorgancı)	ı# > i#
karşı > karshi (karşı)	ı# > i#

komşu > komshi (komşi)	u# > i#
meraklı > merakli	i# > i#
mısır > misër (mısır)	/ ı / > / i /
papara > papare	a# > e#
para > pare	a# > e#
pusu > pusi	u# > i#
şakacı > shakaxhi (şakacı)	i# > i#
tapu > tapi	/u/ > /i/
topçu > topçi	/u/ > /i/

-KALINLAŞMA-

mevlit > mevlud	/ i / > / u /
mahalle > mëhallë (mıhallı)	e# > ë# (ı)
nine > nëno (nıno)	/ i / > / ë / (ı) , e# > o#
pervaz > parvaz	/e/ > / a /
köstek > qostek	/ö/ > /o/

-DARALMA-

ata > ati	a# > i#
basma > basmë (basım)	a# > ë# (ı)
çanta > çantë (çantı)	a# > ë# (ı)
çanta > çantë (çantı)	a# > ë# (ı)
döşek > dyshek (düşek)	/ ö / > / y / (ü)
gayda > gajdë (gaydı)	a# > ë# (ı)
yaka > jakë (yakı)	a# > ë# (ı)
kova > kovë (kovı)	a# > ë# (ı)
mahalle > mëhallë (mıhallı)	/a/ > /ë/ (ı) , e# > ë# (ı)
molla > mulla	/ o / > / u /
oda > odë (odı)	a# > ë# (ı)
paça > paçë (paçı)	a# > ë# (ı)
paşa > pashë (paşı)	a# > ë# (ı)
kömür > qymyr (çümür)	/ö/ > /y/ (ü)
taya > tajë (tayı)	a# > ë# (ı)
tapu > tapi	/u/ > /i/
topçu > topçi	/u/ > /i/
cumba > xhumbë (cumbı)	a# > ë# (ı)

-GENİŞLEŞME-

haydi > hajde (hayde)	i# > e#
-----------------------	---------

-DÜZLEŞME-

komşu > komshi (komşi)	u# > i#
pusu > pusi	u# > i

-YUVARLAKLAŞMA-

dibek > dybek (dübek)	/ i / > / y / (ü)
mevlit > mevlud	/ i / > / u /
misafir > mysafir (müsafir)	/ i / > / y / (ü)
nine > nēno (nino)	e# > o#
sıva > suva	/ i / > / u /
şaplak > shuplakë (şuplakı)	/ a / > / u /

-ÖTÜMLÜLEŞME-

denk > deng	k# > g#
mevlit > mevlud	t# > d#

-ÖTÜMSÜZLEŞME-

beş > pesë (pesı)	#b > #p
biber > piper	#b > #p, /b/ > /p/

-TÜREME-

meşin > meshinë (meşını)	Ø # > ë# (ı) - ünlü türemesi
naz > naze	Ø # > e# - ünlü türemesi
beş > pesë (pesı)	Ø # > ë# (ı) - ünlü türemesi
pay > pajë (payı)	Ø # > ë# (ı) - ünlü türemesi
şaplak > shuplakë (şuplakı)	Ø # > ë# - ünlü türemesi
zil > zile	Ø # > e# - ünlü türemesi

-DÜŞME-

pazvant > pazvan	t# > Ø #
------------------	----------

-YUTULMA-

yavaş > avash (avaş)	#y > # Ø
muşamba > mushama (muşama)	/ b / > / Ø /
panayir > panair	/ y / > / Ø /

-ERİME-

teyze > teze	/y/ > / Ø /
--------------	-------------

-TEKLEŞME-

hoppa > hopa	/ pp / > / p / - ünsüz tekleşmesi
muhabbet > muhabet	/ bb / > / b / - ünsüz tekleşmesi
mukavva > mukava	/ vv / > / v / - ünsüz tekleşme
zanaatçi > zanatçi	/ aa / > / a / - ünlü tekleşmesi

-DİŞLİLEŞME-

köstek > qostek #k > #q –dişlileşme
vergi > vergji /g/ > /gj/ - dişlileşme
zengin > zengjin /g/ > /gj/ - dişlileşme

-DUDAKLILAŞMA-

vezne > vezme / n / > / m/

-SIZICILAŞMA-

uçkur > ushkuri (uşkuri) /ç/ > /sh/ (ş)

-PATLAYICILAŞMA-

zağar > zagar /ğ/ > /g/

SONUÇ

1. Arnavutçada 36 ses, Türkçede 32 ses vardır. Bu seslerin 21 tanesinin işaretleri aynıken 7 tanesinin farklıdır.
2. Türkçedeki 2 ses Arnavutçada bulunmaz. Arnavutçadaki 8 sesin Türkçede karşılığı yoktur.
3. Türkçede seslerin nitelikleri teşekkül noktasına göre dudak, diş, damak , dudak-damak, diş-geniz , dudak-geniz, diş-geniz-damak , dudak-damak-dil olmak üzere sekiz sınıfa ayrılırken Arnavutçada dudak, damak, diş, diş geniz, dudak geniz, diş geniz damak, damaksı diş, dudak damak dil ve diş dil olmak üzere dokuz sınıfa ayrılır.
4. Türkçeden Arnavutçaya geçen kelimelerde en çok meydana gelen ses olayları ünlülerde olmuştur. Özellikle incelmeye ve daralmaya çok fazla rastlanmıştır.
5. Alıntı kelimelerde birden fazla ses olayını olması dikkat çekicidir.

İşaretler:

#a- Kelime başındaki sesi gösterir.

a# - Kelime sonundaki sesi gösterir.

/a/ - İki sesin arasında bulunan sesi gösterir. Bu ses ünlü ya da ünsüz olabilir.

Ø - Bir sesin çevre şartları nedeniyle düşmesi, yutulması, erimesi gibi ses olayları sonucunda yok olmasını gösterir.

(a) -Arnavutçadaki ses ya da kelimelerin Türkçe karşılıklarını gösterir.

Kaynakça

- BAYRAKTAR, Fatma Sibel (2009). *Dr. Lindita Latifi mbi huazimet turke ne gjuhen shqipe krahasuar me gjuhët e tjera te Ballkanit (Arnavutçaya ve Diğer Balkan Dillerine Geçen Türkçe Kelimelerin Karşılaştırılması)*, Tiranë ,(542s) ,Turkish Studies, 4/4.
- BECİ, Bahri (2004). *Fonetika e Gjuhës Shqipe*. Edfa Yayıncılık, Tiranë.
- ÇAĞLAYAN, Bünyamin (2009). *Arnavutluk'ta Türkçe Öğrenenlerde Karşılaşılan Telaffuz Hatalarının Sebepleri Ve Çözüm Yolları* , “8. Dünyada Türkçe Öğretimi” Sempozyumu “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğretenler Zirvesi”, Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi TÖMER, ANKARA, s.341-346.
- DERJAJ, Adriatik, (Eylül 2009). *Arnavutça Türkçe Dil İlişkileri* , No:3 Kastamonu Eğitim Dergisi, s.991-999.
- KADİU, Spartak; ABDİU, Xhemile (2009). *Türkçe Yapım Eklerinin Arnavutçada Yapım Eklerine Etkisi*, Turkish Studies 4/3, s.1231-1241.
- KIRBAÇ, Selçuk; KIRBAÇ, Dedeic Amra. *Türk Dilinin Balkan Dillerine Etkisi*, Gora Abidesi, s.47-57, İstanbul, 2007.
- LATİFİ, Lindita *Mbi huazimet turke në gjuhën shqipe krahasuar me gjuhët e tjera të Ballkanit, Tiranë* 2006.
- TURAN, Zikri (2017) Türk Dilinin Ses Bilgisi Ders Notları.
- YILDIZ, Osman; AKGÜL, Semra (2014) . *Çağdaş Arnavutçada Türkçe Kökenli Alıntı Kelimelerde Görülen Fonolojik Değişimler*, TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, s. 219-230.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_alfabesi (E.T 25.04.2017)
- https://sq.wikipedia.org/wiki/Alfabeti_shqip (E.T 25.04.2017)
- <http://www.arnavut.com/arnavutca-alfabe/> (E.T 10.04.2018)